

Prethodno priopćenje UDK 2–4:159.923.3
2–67:272

Primljeno 17. 10. 2010.

Nikola Vranješ

Sveučilište u Zagrebu, Teologija u Rijeci – Područni studij Katoličkog bogoslovnog fakulteta,
Tizianova 15, HR–51000 Rijeka
nikola_vranjes2004@yahoo.com

Identitet i djelovanje

Teološka razrada pitanja vjerskog identiteta i vjerničkog angažmana

Sažetak

Pitanje vjerskog identiteta od prvotnog je značenja za teološko, a posebno teološko-praktično istraživanje. Budući je ovaj vid teološkog istraživanja u bitnome usmjeren na vjerničko djelovanje, nemoguće ga je zamisliti bez jasnog pozicioniranja u odnosu na identitet vjernika jer mu on predstavlja prvotno uporište. U ovom radu proučava se, uz korištenje metode teološko-pastoralnog raspoznavanja (karakteristične za pastoralnu ili praktičnu teologiju), pitanje odnosa vjerskog identiteta i vjerničkog djelovanja, kao i njegovo ispravno i puno shvaćanje. U isto se vrijeme upozorava i na određene probleme s obzirom na isti odnos, koji u aktualnim modelima vjerničkog angažmana predstavljaju posebne izazove na vjerskom, ali i na društveno-kulturalnom planu.

Ključne riječi

identitet, djelovanje, vjera, Crkva, društvo, kultura

Uvod

Pitanje identiteta istinsko je ljudsko pitanje. Njegovo značenje od prvotnog je antropološkog značenja. Za filozofsko-antropološko istraživanje ovo je pitanje nezaobilazna tema. No pitanje identiteta nije ništa manje važno u teološkom smislu. Štoviše, razumijevanje vjerskog identiteta, tj. identiteta vjernika, od ključnog je značenja za teološko-praktično istraživanje koje za predmet ima praksu Crkve, tj. vjerničku *praksu* ili *djelovanje*. Ovaj rad usmjeren je na istraživanje dimenzija odnosa vjerničkog identiteta i vjerske prakse, kako na crkvenom tako i na društvenom planu. Istraživanje je najprije usmjereno na shvaćanje pojma identiteta u sociološkom i antropološko-kulturalnom smislu, a potom pod posebnim vidom u teološkom odnosno vjerskom smislu. Na osnovu uočavanja glavnih strukturalnih oznaka vjerničkog identiteta uočavaju se i određeni veliki izazovi s obzirom na ostvarivanje vjerske prakse u aktualnom trenutku i to upravo polazeći s temelja vjerskog identiteta.

Identitet

Iako nas ovdje primarno interesira identitet u teološkom smislu, kratko ćemo se najprije zaustaviti na pitanju identiteta u *antropološko-kulturalnom smislu*. Što se u ovom smislu shvaća pod identitetom? Prije svega, riječ je o

antropološkoj oznaci koju je moguće razumjeti samo u povezanosti s njezinim socio-kulturološkim oznakama. Uvažavajući značenje pojma *kulture*¹ za ispravno razumijevanje kategorije identiteta, značenje pojma *identitet* odnosi se na ukupnost ili skupnost karakterističnih oznaka koje određenoj osobi i određenoj ljudskoj skupini omogućuju prepoznavanje u vlastitoj originalnosti, ali u isto vrijeme i mogućnost da ih drugi prepoznaju kao takve, tj, kao različite.² Dakle, identitet je u ovom smislu bitno vezan za razumijevanje pojedinca unutar određene ljudske zajednice, društva, države ili pak određene manje zajednice. Pojam narodnog identiteta, čije je značenje vrlo blisko kulturalnom identitetu, ipak treba razlikovati od ovoga budući nosi neke posebne razlikovne oznake.

Za konstituiranje identiteta od ključnog je značenja proces *identifikacije* putem kojega, u različitim procesnim etapama, pojedinac biva uobličan u vlastitom identitetu.³ Iako je proces identifikacije potrebno razlikovati od same kategorije identiteta, ovaj proces podrazumijeva i omogućuje uobličavanje *u*, ili poprimanje karakterističnih oznaka skupine ili društva kojemu se pripada i to u svim relevantnim segmentima osobnog i društvenog razvitka. Riječ je o procesu interiorizacije ili pounutrašnjenja kulturalnih elemenata. Pritom je važno uočiti da ovaj proces podrazumijeva i nekoliko drugih procesa, kao što su *socijalizacija* i *akulturacija*.⁴

Pored individualnih oznaka koje su dio identiteta, oznake skupine kojoj pojedinac pripada čine ga dijelom jedne povijesti, jednog kolektivnog sjećanja i jednog zajedničkog patrimonija koji ga također određuje. Ovaj se patrimonij prepoznaje kroz svoje obiteljske, društvene, narodne, religijske, kulturološke, jezične, umjetničke i druge oznake. Sve ove oznake važne su za formiranje identiteta u kulturalno-antropološkom smislu. Za razumijevanje identiteta u kulturološkom smislu odlučujuće su tri odrednice koje su međusobno isprepletene i povezane: samorazumijevanje subjekta, institucionalizirano ponašanje i kolektivno sjećanje.⁵ Razumijevanje identiteta postavlja se, dakle, u odnos pojedinac–društvo (skupina).⁶ On je bitno osobna kategorija, ali je njegovo formiranje nezamislivo bez odnosa prema cijelom nizu društveno-kulturalnih čimbenika. Zbog toga se i govori o različitim dimenzijama ili izričajima identiteta.⁷ Nadalje, identitet je kategorija koja podrazumijeva trajnost; iako je dinamičan i može se obogaćivati novim oznakama, prvotno predstavlja trajnu odrednicu osobe ili skupine.⁸ Ovdje je važno istaknuti da se nužno mora razlikovati identitet od *jastva* u psihološkom smislu na individualnoj razini.⁹

Kako smo već istaknuli, identitet se konstituira kroz dinamizam u kojemu jednu od ključnih uloga ima proces *identifikacije* s antropološko-kulturalnim odrednicama vlastite skupine ili društva (interakcija). S druge strane, susret s drugima i drugačijima također je jako važan budući da je samo tako moguće otkriti i prepoznati vlastitosti i vrijednosti vlastitog identiteta. Važno je u društveno-kulturalnom smislu istaknuti da je identitet bitno vezan za sklop simboličkih oznaka jednog društva i jedne kulture.

»Identitet predstavlja sustav značenja stavlajući pojedinca u odnos s kulturalnim univerzumom simbola i vrijednosti društveno prisutnih u ambijentalnom kontekstu.«¹⁰

Identitet biva kulturalno posredovan.¹¹

U današnjem društveno-kulturalnom kontekstu dolazi i do velikih problema s obzirom na procese identitetske identifikacije. Stvara se tzv. »fluidni identitet«, a sve je veći problem onaj kojega određeni autori nazivaju »virtualnim identitetom«. ¹² Riječ je o pojavama koje je teško nazvati identitetom u punom smislu riječi; one se više mogu označiti kao problematične faze s obzirom na

proces formiranja identiteta. Pogotovo je to prisutno u današnjem složenom društvenom kontekstu u kojemu mnogi niti ne uspijevaju, na pravilan i potpun način, biti uključeni u procese identifikacije te zato i dolazi do pojave tzv. »slabog identiteta«. Ova su pitanja osobito značajna za svijet mladih, iako ne isključivo samo za njih.

Vjerski identitet

Za razumijevanje vjerskog identiteta nije dovoljna samo društveno-antropološka dimenzija razumijevanja čovjeka. Nužno je potrebno ući u proces razumijevanja vjerovanja vjerničke zajednice, tj. Crkve. Bitna oznaka identiteta vjernika je njegova crkvenost, tj. njegov crkveni karakter (eklezijalnost). Vjera Katoličke Crkve donosi karakteristične raspoznajne oznake vjerskog identiteta koje su drugačije od oznaka drugih vjerskih zajednica, pa i od drugih kršćanskih denominacija. Za razumijevanje vjerničkog identiteta Crkve jako je važno ovo imati na umu i to upravo kao strukturalnu mogućnost razumijevanja crkvenog identiteta i prakse.

Identitet vjernika ustanovljuje se (konstituira) ili, bolje rečeno, posreduje kroz proces *kršćanske inicijacije*.¹³ Ovaj proces podrazumijeva prvu evangelizaciju, susret s vjerničkom zajednicom i Riječju Božjom, obraćenje i vjeru, slavlje sakramenata inicijacije koji predstavljaju središnju i ključnu okosnicu cijelog

1

O značenju pojma kulture, kao i o teškoćama njegova definiranja, više vidi u: Tonči Matulić, *Metamorfoze kulture. Teološko prepoznavanje znakova vremena u ozračju znanstvenotehničke civilizacije*, Glas Koncila, Zagreb 2008., str. 130–154.

2

Usp. Hervé Carrier, »Identità culturale«, u: *Dizionario della cultura. Per l'analisi culturale e l'inculturazione*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 1997., str. 222. O sociološkom značenju identiteta više vidi u: Zdenko Zeman, »Identitetske strategije: u potrazi za smislom«, *Društvena istraživanja* 16 (6/2007), str. 1016–1017.

3

Usp. S. De Pieri, »Identificazione«, u: M. Midali, R. Tonelli (ur.), *Dizionario di pastorale giovanile*, Editrice Elle Di Ci, Leumann (Torino) 1992., str. 488–489.

4

Usp. ibid., str. 488.

5

Usp. H. Carrier, »Identità culturale«, str. 224.

6

Usp. Severino De Pieri, »Identità«, u: M. Midali, R. Tonelli (ur.), *Dizionario di pastorale giovanile*, str. 493.

7

Tako se govori o osobnoj, ali i društvenoj, kulturalnoj, profesionalnoj, religijskoj i drugim dimenzijama ili drugim izričajima identiteta. Usp. S. De Pieri, »Identità«, str. 496–498.

8

Usp. ibid., str. 494.

9

Usp. ibid.

10

Usp. ibid., str. 495.

11

Usp. Ivica Žižić, »Genealogija vjerničkog subjekta. Kršćanska inicijacija u svjetlu antropologije i teologije obreda«, *Bogoslovska smotra* 79 (3/2009), str. 451–452.

12

Usp. Valentina Blaženka Mandarić, *Mladi. Integrirani i(li) marginalizirani*, Glas Koncila, Zagreb 2009., str. 84–85.

13

I. Žižić, »Genealogija vjerničkog subjekta«, str. 441–442. »Upravo unutar obrednog pristupa kršćanskoj vjeri, figura identiteta igra odlučujuću ulogu. Jer identitet nije statička figura 'posjeda' nego dinamička stvarnost 'pripadanja', 'vjerovanja' i 'odnosa', potrebno ga je promišljati u sklopu konstitutivne obredne dimenzije vjere... Povezanost između inicijacije i identiteta, kao što ćemo vidjeti, nije slučajna nego strukturalna. Naime, žarište inicijacije uvijek je identitetski proces simboličke konstitucije. Pitanje je identiteta, dakle, ključno u samorazumijevanju čovjeka, ali i u razumijevanju krize i potrebe za inicijacijom, koja se u konačnici reflektira u religijskim zajednicama u obliku slabe pripadnosti izravno vezane uz inflaciju obrednosti.«

procesa obraćenja i inicijacije (ali i konstituiranja kršćanskog identiteta), te puni ulazak u zajednicu Crkve i život u skladu s vjerom. Riječ je o procesu koji zahtjeva određeno vrijeme, koji poštuje dinamiku osobnog rasta i skladnog uklapanja u život Crkve. Vjernički identitet bitno je dar. Identitet se prima. On nije proizvod čovjeka. Može isključivo biti primljen od Boga u procesu čija je središnja okosnica obredno sakramentalno slavlje Kristova Otajstva, koje je okosnica i ukupnog života i djelovanja iz vjere.¹⁴ To je logična posljedica istine koja govori da je, prije svega, sama vjera dar kojemu se čovjek otvara. Objavljena istina je dar koji se prihvaća vjerom. Vjerski je identitet bitno obredni identitet, obredna dimenzija njegova je strukturalna i nezamjenjiva oznaka.¹⁵ Obredna je dimenzija vjere, dakle, njegova konstitutivna oznaka.¹⁶ Upravo se u obredu ozbiljuje vjernička identifikacija s obzirom na Kristovo pashalno Otajstvo.

»Inicijacijski obred, dakle, posredujući događaj u svojem okrilju, konstituira vjernika u Kristu unoseći ga u odnose pripadnosti koji ga egzistencijalno omogućuju i posred kojih je odsada djelatno nazočna kristološka inicijativa.«¹⁷

Nadalje, neodvojivo od gore istaknutog, mora se uočiti da je strukturalna oznaka vjerničkog identiteta njegova određenost usmjerenošću na *praksu*. Iako se za identitet kao takav mora ustvrditi isto, ovdje promatramo specifične implikacije ove tvrdnje s obzirom na identitet vjernika. Možemo reći da se očitovanje vjerskog identiteta potvrđuje u praktičnoj dimenziji života vjere. Vjerski identitet ostvaruje se u praksi vjere koja, polazeći prije svega od sakramentalnih slavlja, uključuje cijeli kršćaninov život. Drugim riječima, vjernički identitet do svoga izražaja dolazi u životnom ozbiljenju identitetskih odrednica primljenih u procesu kršćanske inicijacije. Identitet vjernika kao njegova, prije svega, duhovna oznaka (duhovni karakter identiteta) poprima, dakle, značenje u svim dimenzijama života.

Vjerska praksa

Vjernički identitet, kako je već istaknuto, podrazumijeva vjersku praksu. Nije moguće zamisliti identitet vjernika koji ne bi uključivao praksu vjere. U razradi ove istine mora se poći od razumijevanja *čina vjere* (*actus fidei*). Čin vjere podrazumijeva život po vjeri, tj. praksu vjere.¹⁸ Središnja sakramentalna oznaka (kao i temeljno sakramentalno ozračje) čina vjere podrazumijeva životnu usmjerenost vjernika, tj. jasnu i odlučnu nakanu živjeti po odrednicama vjere, tj. u život provoditi iste odrednice. Na taj način postaje jasno da kršćanska vjera nije tek skup ideja ili samo skup obveza, nego životni odnos s Bogom kojega kršćanin potvrđuje svojim vlastitim životom. Kršćanska vjera nije skup apstraktnih neosobnih uputa ili očekivanja. Kršćanska vjera bitno je život u Kristu. A život podrazumijeva praksu, bolje rečeno povezanost objavljene kršćanske istine i životne prakse vjere, u kojoj objavljena istina predstavlja normativnu instancu u odnosu na praksu. Isus Krist je u vlastitoj praksi naviještao istinu o Bogu kroz konkretne primjere koji su se odnosili na konkretni, svakodnevni život ljudi. Na taj način jasno je pokazao da je vjera bitno praktično usmjerena. Polazeći odatle postaje jasno da nije moguće zamisliti istinski vjernički identitet bez praktične dimenzije života.

Aktualna pitanja suodnosa vjerskog identiteta i prakse

Hrvatsko društveno-vjersko iskustvo, kao i mnoga europska, ali i druga slična iskustva na svjetskoj razini, govore o brojnim pitanjima i problemima veza-

nim uz pitanje vjerskog identiteta i posebice vjerničkog djelovanja ili angažmana. Pitanje kršćanskog identiteta i njegove aktualizacije u vjerničkom djelovanju jedno je od temeljnih vjerskih pitanja našega vremena.¹⁹ To se pitanje kristalizira u razmišljanju o nekoliko većih problema vezanih uz odnos vjerničkog identiteta i djelovanja iz vjere. Ovdje su razrađena tri velika pitanja koja se tiču ostvarivanja vjerske prakse u našem društvu, upravo polazeći s temelja kršćanskog identiteta. Broj pitanja koja je u ovome kontekstu moguće obraditi daleko prelazi mogućnosti ovoga rada, ali vjerujemo da tri ovdje istaknuta pitanja sažimaju veliki dio problema vezanih uz življenje u skladu s vjerskim identitetom u našem društvu danas. U tom smislu važno je uočiti da se dotičemo pitanja vezanih kako za samu vjerničku zajednicu, tako i za samo društvo.

Manjkavosti u posredovanju vjerskog identiteta i njihove posljedice

Prvi od problema u odnosu vjerskog identiteta i vjerske prakse je problem neizgrađenog, bolje rečeno nepounutrašnjeg, a onda sukladno tome i nezaživljenog vjerskog identiteta. Najčešći razlog ove pojave (koja se prelijeva u cijeli niz sličnih pojava) leži u činjenici pokušaja izgradnje vjerskog identiteta prema funkcionalističkim kriterijima postmoderne epohe, a ne prihvaćanja istog kao dara. Zato vrlo često niti ne dolazi do formiranja pravog vjerskog identiteta u punom smislu riječi. Povezano s tim, obrednu dimenziju često se ne doživljava kao ključnu, tj. kao onu koja posreduje identitet, već često kao nešto »sekundarno i usputno«. Zato istinska kršćanska inicijacija za mnoge ostaje tek na određenom stupnju vjerske socijalizacije.²⁰ Nije potrebno dugo razmatranje kako bi se uvidjelo da je manjkava i neautentična vjerska praksa najlogičnija posljedica gore iznesenih problema.²¹ Manjkava i neautentična

14

Usp. Nikola Vranješ, »Pastoralna dinamika velikih crkvenih slavlja«, *Obnovljeni život* 65 (2/2010), str. 264–265.

15

Duboke razloge ove istine Ivica Žižić ovako objašnjava: »Naime, obred se na obzorju objave zbiva kao forma ponazočenja kristološkog događaja, koji po svojem prezencijalnom i implikativnom svojstvu nadilazi kategorijski izraz subjektiviteta, devocionalnu žudnju osjećaja ili moralni imperativ obveze. Njegova antropološka destinacija ne zastire otajstvenu bit, jer se kršćanski obred u svojem simboličkom ustrojstvu konstituira 'sinergijski', tj. pomoću dijaloškog udioništva subjekta u kristološkoj inicijativi. Na toj se relacijskoj okosnici obrednog simbolizma temelji kršćanski identitet. Naime, obredna forma otvara prostor konstitutivnim činima sebeozbiljenja subjekta preko su-djelovanja na onom činu kojim Bog spašava u Kristu. Obredna konstitucija vjernika izranja iz relacijske dinamike dioništva u otajstvu, a realizira se u redu kristoloških i eklezijalnih simbola vjere u kojima se na najbolji način zrcali figura kršćanskog identiteta...«. I. Žižić, »Genealogija vjerničkog subjekta«, str. 465–466.

16

Usp. *ibid.*, str. 463.

17

Usp. *ibid.*, str. 466.

18

Usp. Sergio Lanza, »La teologia pastorale secondo la 'scuola lateranense'«, u: I Laterani, *La teologia pastorale oggi*, Lateran University Press, Città del Vaticano 2010., str. 49–51.

19

Usp. Evangelista Vilanova, »Identità cristiana«, u: Casiano Floristan, Juan José Tamayo (ur.), *Dizionario sintetico di pastorale*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 1999., str. 370.

20

Više o tome vidi u: I. Žižić, »Genealogija vjerničkog subjekta«, str. 445–446.

21

Usp. N. Vranješ, »Pastoralna dinamika velikih crkvenih slavlja«, str. 265.

vjerska praksa zajednički je nazivnik zbira pojava koje proizlaze iz manjkavog procesa formiranja u istinskom vjerskom identitetu. Puno življenje vlastitog identiteta podrazumijeva *formativni proces*.²² Upravo je formativni proces često manjkav i ne dovodi do istinskog zaživljavanja u vjerskom identitetu. Valja naglasiti da su ovo problemi koji se ne odnose samo na pitanje formiranja vjerničkog identiteta kao takvog. Problemi (duhovne i pastoralne naravi) s obzirom na identitet u Crkvi jedan su od najaktualnijih izazova i s obzirom na život i djelovanje dobrog dijela zaređenih crkvenih službenika, kao i drugih pastoralnih djelatnika. Tako se može ustvrditi da je utvrđivanje u težištu vlastitog identiteta danas jedno od najaktualnijih pitanja crkvenog života.²³

Pojava djelomično usvojenog i djelomično zaživljenog vjerskog identiteta omogućuje određenu vrstu »fluidnog religioznog identiteta« koji dovodi do pojave parcijalnog pristupa vjeri, djelomičnom ili vrlo manjkavom prihvaćanju crkvenog nauka i morala, uz istovremeno pozivanje na kršćansku tradiciju, ali i podržavanje ili prešutno priklanjanje idejama i strujanjima kršćanskoj vjeri i ćudoređu dijametralno suprotnima. Temeljni razlog ovakvih pojava upravo je neutvrđenost i neukorijenjenost u kršćanskom identitetu što omogućuje gubljenje u strujanjima globalizacije koja postaje zamkom umjesto mogućnošću za odgovorno življenje slobode.²⁴ Kritičko sučeljavanje s kulturološkim sastavnicama sredine u kojoj se živi predstavlja sastavni dio življenja vlastitog identiteta,²⁵ ali u biti često postaje prešutno priklanjanje brojnim pojavama koje se nikako ne mogu povezati s vjerničkim identitetom. Sve ovo pokazuje koliko su dramatične posljedice manjkavog procesa kršćanske inicijacije.

Ovdje je potrebno ukazati na još jednu vrlo lošu posljedicu manjkavog procesa vjerske formacije, a riječ je o nedovoljnom usvajanju crkvene označnice vjerskog identiteta. Kako smo već istaknuli, crkvena je označnica vjerskog identiteta ključna. Bez nje nije moguće govoriti o vjerskom identitetu. Upravo se ova činjenica tijekom procesa vjerske formacije ne aktualizira uvijek na najbolji način. Uslijed toga dolazi do početnog urastanja u vjerničku zajednicu, ali život u toj istoj zajednici, kao i temeljne odrednice crkvenog zajedništva mnogima često ostaju samo dijelom zaboravljene tradicije. Upravo zbog toga dolazi do pojava deklarativnog osobnog priznavanja i isticanja denominacijske katoličke pripadnosti u sferi javnog života, ali s druge strane i, također često javnog, odudaranja od temeljnih istina vjere i morala, kao i od cijelog niza s njima povezanih životnih odrednica. Manjkava ukorijenjenost u crkvenom identitetu direktni je uzročnik ovakvih pojava.

Nerazumijevanje vjerskog identiteta i prakse vjere

Važno pitanje dijaloga Crkve i društva, vjere i kulture, u smislu govora o vjerničkom identitetu i praksi, danas u Hrvatskoj postaje sve aktualnijim.²⁶ Svjedoci smo niza pitanja koje se javljaju u ovom kontekstu. S jedne strane, društveno-kulturalni okvir u kojemu Crkva živi i djeluje postaje sve više impregniran strujanjima i idejama koje su vrlo daleko od zasada kršćanske vjere. S druge strane, u samom društvu vrlo je rašireno nepoznavanje Crkve, njezine otajstvene dimenzije, njezinog poslanja, načina i smisla njezinog djelovanja, jednostavno rečeno – nepoznavanja njezinog identiteta. Svjedoci smo stoga raznih mišljenja o Crkvi u društvu, zatim različitih, najčešće vrlo parcijalnih pogleda na život i djelovanje Crkve. Mnogi društveni i kulturni čimbenici od crkvenog života uzimaju i ističu samo određene elemente, često u skladu samo s vlastitim interesima i pitanjima trenutačnog probitka. U ovom smislu danas

se među najizazovnijim područjima u odnosu prema Crkvi ubraja područje *medija*. Mediji, u određenom smislu i u određenoj mjeri, oslikavaju život jednoga društva, njegove sastavnice, njegove probleme, ali i perspektive za budućnost. U našoj su zemlji mediji danas u konstantnoj opasnosti stvaranja jednostrane slike u odnosu na život društvene zajednice.²⁷ To se događa u prvom redu zbog prevlasti senzacionalističkih, profitnih, ideoloških ili sličnih stavova. Slično se događa i u odnosu prema Crkvi.²⁸ Mediji su se u određenoj mjeri otvorili Crkvi; ona je u njima dobila određeni prostor djelovanja. No, generalno gledano, način na koji njezino poslanje biva tretirano u medijima još je uvijek u bitnome obilježen gore naznačenim negativnim stavovima. Zasiurno se sama Crkva mora uvijek preispitivati u smislu vjerodostojnosti vlastitom poslanju. No ta potreba nikako ne opravdava unaprijed stvoreni kritizerski ili napadački stav u odnosu prema Crkvi koji se u medijima često susreće.

Prethodno istaknute manjkavosti s obzirom na vjernički identitet i život u skladu s njim dodatno otežavaju ne samo inkulturaciju vjere nego i istinski i iskreni dijalog Crkve i društva na široj društvenoj razini. Koliko teške mogu biti posljedice manjkavog življenja vlastitog vjerskog identiteta toliko se za razumijevanje problematike odnosa vjere i kulture moraju ozbiljno uzeti u obzir različiti oblici nerazumijevanja vjerskog života i prakse sa strane različitih društvenih čimbenika. Zato vjerujemo da je danas bolje i sustavnije upoznavanje Crkve i njezine vjere sa strane svih dobronamjernih društveno-kulturalnih čimbenika, kao i svih ljudi dobre volje, od ključnog značaja za dijalog Crkve i suvremene kulture.

Susret Crkve i suvremene kulture

Govoriti o vjerničkom identitetu i vjerničkom djelovanju nužno podrazumijeva govor o susretu Crkve i suvremene kulture. Upravo se od ovog dijaloškog susreta danas puno očekuje, ali isto tako, upravo su taj susret, njegove karakteristike i njegovi plodovi u određenom smislu dobar pokazatelj kulturalne zrelosti jedne društvene sredine, ali i autentičnosti i zrelosti života u vjeri samih vjernika. Kada je riječ o dijalogu u ovom smislu ne radi se samo o dijalogu službenih predstavnika Crkve i eminentnih predstavnika društveno-kulturalnog života nego se misli na dijalog cijele crkvene zajednice kao takve. Kako bi bilo moguće ispravno odrediti karakteristike ovog dijaloga, moramo se najprije zaustaviti na nekim njegovim oznakama i preduvjetima i vidjeti što to podrazumijeva dijalog sa suvremenim svijetom.

Ispravno uočavanje odrednica dijaloškog susreta Crkve i svijeta danas podrazumijeva koncilsko vrednovanje kulture. Unatoč negativnim elementima, post-moderna kultura sadrži i brojne dobre strane, napredak donosi i brojne dobre

22

Usp. Martha Séide, »Odgoj identiteta u složenom društvu. Koja je zadaća katoličke škole«, *Kateheza* 32 (1/2010), str. 97.

23

Usp. Stipe Nimac, Bruno Seveso, *Praktična teologija. Profil jedne teološke discipline s osvrtom na njezine zadaće u hrvatskoj Crkvi i društvu*, Ravnokotarski cvit, Lepuri 2009., str. 129.

24

Usp. M. Séide, »Odgoj identiteta u složenom društvu«, str. 93.

25

Usp. *ibid.*, str. 98.

26

Usp. Ivan Devčić, *Širenje obzora nade*, Riječka nadbiskupija–Adamić, Rijeka 2005., str. 70.

27

Usp. Hrvatska Biskupska Konferencija, *Crkva i mediji. Pastoralne smjernice*, Glas Koncila, Zagreb 2006., br. 9.

28

Usp. *ibid.*

rezultate.²⁹ Biti usidren *u* i djelovati *iz* kršćanskog identiteta znači ozbiljno uzeti u obzir ovu činjenicu. Drugim riječima, autentični izraz ukorijenjenosti u vlastitom vjerskom identitetu i zrelosti u vlastitom vjerskom životu je sposobnost za susret i iskreni dijalog s ljudima različitih vjeroispovijesti i svjetonazora. To, jasno, ne znači nikakvo poricanje vlastitog identiteta, budući da se u tom slučaju više ne bi niti radilo o dijalogu. Dakle, iskreni dijalog je zapravo pokazatelj vjerske zrelosti.

No u govoru o dijalogu Crkve sa suvremenim svijetom nije dovoljno zaustaviti se samo na dobroj volji kršćana za dijalogom. Treba vidjeti što to dijalog bitno uključuje. Kršćani uvijek moraju biti svjesni istine da je želja za dijalogom zapravo pokazatelj kršćanske ljubavi.

»Smisao dijaloga za kršćansku praksu trebao bi se sastojati u vršenju kršćanske ljubavi.«³⁰

Upravo iz odgovornosti prema ljubavi, koja se u kršćanskom smislu nikada ne može i ne smije shvaćati odvojeno od istine, dijalog sa svijetom uvijek nosi jasnu evangelizacijsku oznaku. Ako se u ovom kontekstu vratimo temi kršćanskog identiteta, moramo istaknuti da upravo ukorijenjenost u tom identitetu znači takav pristup susretu sa svijetom koji je bitno evangelizacijski. Drugim riječima, Crkva u susretu sa svijetom unosi kršćanski poziv i njegove zahtjevnosti koje su integralni dio njezinog identiteta i njezinog života i poslanja. Riječ je ovdje o nužnoj i neraskidivoj povezanosti kršćanskog identiteta i dvaju procesa koji su ključni za naviještanje i življenje evanđelja Isusa Krista, a to su *evangelizacija* i *inkulturacija*.³¹ Evanđelje nosi snagu preobrazbe ljudske kulture i ljudskoga društva te uvijek predstavlja novost koja poziva k višem i boljemu.³² Evangelizacija se zato uvijek (kao i inkulturacija također) mora shvaćati i ostvarivati kao složeni proces koji je nerazdruživo povezan s biti Crkve. Crkveni identitet nezamisliv je bez evangelizacijskog poslanja. Drugim riječima, crkveni je identitet bitno evangelizacijski; Crkva djeluje evangelizacijski budući je to ključni dio njezinog identiteta. Suvremeno bi društvo upravo ovu istinu moralo jasnije uvidati i uvažavati. To je tim važnije budući da se danas brojna pitanja u društvu s obzirom na Crkvu i njezino djelovanje javljaju upravo zbog neshvaćanja ove istine.

Prethodno istaknute činjenice treba nužno sagledavati u ozračju aktualnih izazova u ljudskom društvu. Ono je obilježeno i opasnošću brojnih negativnih i pogubnih pojava suvremene kulture koje ne pridonose istinskom dobru čovjeka. Iskreni dijalog je i u tom smislu od neprocjenjivog značenja. Upravo je on način putem kojega se svim ljudima dobre volje može ukazati na značenje kršćanskih, ali i na značenje općeljudskih vrijednosti. U tome smislu, na vjernicima je danas ogromna odgovornost.³³ Drugi vatikanski koncil ističe da Crkva u tom smislu svjedoči vjeru u Krista i brani jasna i zdrava načela na kojima počiva ljudska osoba i društvo, ali i da o problemima vremena i kulture želi započeti iskreni razgovor s ljudima današnjice, imajući uvijek pred očima cjelovito dobro ljudske osobe i njezino vječno spasenje.³⁴

Ako se gore navedeno, pod prizmom vjerskog identiteta, pokuša smjestiti u okviru aktualne hrvatske društvene i crkvene situacije, nužno je najprije uočiti potrebu izlaska vjernika iz svojevrsne »društveno-kulturalne zatvorenosti« koja podrazumijeva zatvaranje u manje crkvene okvire ili zatvaranje u svojevrsnu društvenu anonimnost koja pogoduje neaktualiziranju kršćanske poruke u društvenom ambijentu. Pojave ovoga tipa danas su vrlo uočljive, pa čak i kod onih pokreta i skupina u Crkvi koji su u sebi dosta gorljivi. No evangelizacijski poziv Crkve, koji je bitni i nezamjenjivi dio cjelokupnog crkvenog poslanja, stoji u dijametralnoj suprotnosti sa svim takvim pojava-

ma. Evangelizacijska odgovornost kršćana treba biti snažna potvrda njihovog vjerskog identiteta.

Zaključak

Pitanje identiteta prvorazredno je osobno, društveno-kulturalno, ali i vjersko pitanje. Vjerski identitet je u teološkom smislu jedna od polaznih i najznačajnijih vjerskih kategorija. U teološko-praktičnom ili teološko-pastoralnom smislu identitet je jedno od najvažnijih, ali danas i jedno od najizazovnijih pitanja. Ova tvrdnja očituje se ponajprije kroz studiozni prikaz utemeljenja i značenja vjerskog identiteta, a potom kroz prikaz nekih od najznačajnijih područja izazova u pitanju vjerskog identiteta danas, kao što su problemi manjkavosti u vjerskoj formaciji koji nužno produciraju manjkavosti u konstituiranju vjerskog identiteta, zatim pitanje nerazumijevanja vjerskog identiteta u postmodernom društvu i kulturi, te konačno problemi dijaloga vjernika i suvremene kulture. U svim ovim pitanjima pokazuje se ključnim ispravno i cjelovito poimanje i konstituiranje vjerskog identiteta, među čijim se glavnim oznakama u konačnici nalaze želja i volja za iskrenim dijalogom sa svim ljudima dobre volje.

29

Više o tumačenju koncilskog vrednovanja kulture vidi u: T. Matulić, *Metamorfoze kulture*, str. 138–139.

30

Ibid., str. 188.

31

O značenju pojmova evangelizacije i inkulturacije kao i o međuodnosu sadržaja ovih pojmova više vidi u: ibid., str. 177–185.

32

Usp. Papinsko Vijeće za kulturu, *Promicati pastoral kulture*, Dokumenti 121, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1999., br. 4.

33

Upravo na ovakvo shvaćanje i ostvarivanje dijaloga sa suvremenim svijetom jasno poziva i Drugi vatikanski koncil: »Crkva je znak onoga bratstva koje dopušta i jača iskreni dijalog; ona je to snagom svojega poslanja: da naime rasvijetli čitav svijet evandeoskom porukom te da sve ljude bilo kojega naroda, rase

ili kulture sabere u jednome Duhu.« Drugi Vatikanski Koncil – Dokumenti, *Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu Gaudium et spes*, (7. XII. 1965.), VII popravljeno i dopunjeno izdanje, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2008., br. 92.

34

Ibid., br. 3: »Stoga Koncil, svjedočeći i izlažući vjeru svega Božjega naroda što ga je Krist otkupio, ne može rječitije dokazati svoju povezanost, poštovanje i ljubav prema cijeloj ljudskoj obitelji u koju je Božji narod smješten negoli tako da s njome započne razgovor o tim različitim problemima, donoseći svjetlo izneseno iz evanđelja te stavljajući ljudskom rodu na raspolaganje one spasonosne sile koje sama Crkva pod vodstvom Duha Svetoga prima od svojega Utemeljitelja. Valja naime spasiti ljudsku osobu i obnoviti cijelo društvo. Stoga će stožerom svega našega izlaganja biti čovjek – i to jedan i cijeli, s dušom i tijelom, sa srcem i savješću, s umom i voljom.«

Nikola Vranješ

Identity and Action

Theological Exposition of the Question of Religious Identity
and Activity of Practising Believers

Abstract

The question of the religious identity is of primary importance for theological, and especially for theological-practical research. Since this aspect of theological research is essentially directed towards the action of believers, it is impossible to imagine it without a clear positioning in respect to the believer's identity because this identity represents its primary basis. In this article, using the method of theological-pastoral discernment (characteristic for pastoral or practical theology), the question of the relation between the identity and action of believers is being studied, together with its correct and complete understanding. At the same time, alert is being raised on certain problems that concern this relation, problems which in the current models of believer's action present special challenges on religious, but also on socio-cultural level.

Key words

identity, action, faith, Church, society, culture